

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра фізики і хімії твердого тіла

Проректор _____
“ 15 ” _____ 03 20 16 р.

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методи квантової теорії у фізиці

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань _____ 10 природничі науки _____

(шифр і назва галузі знань)

спеціальність _____ 104 фізика та астрономія, _____

_____ 105 прикладна фізика та наноматеріали _____

(шифр і назва спеціальності)

факультет _____ фізико-технічний _____

(назва факультету)

Івано-Франківськ – 2016 рік

Робоча програма курсу «Методи квантової теорії у фізиці»

(назва навчальної дисципліни)

для студентів спеціальності 104 фізика та астрономія, 105 прикладна фізика та наноматеріали

„___” _____, 20__ р. – __ с.

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Рувінський Марк Аунович, професор кафедри фізики і хімії твердого тіла, доктор фіз.-мат.наук, професор

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фізики і хімії твердого тіла

Протокол від “___” _____ 20__ р. № ___

Завідувач кафедри фізики і хімії твердого тіла

“___” _____ 20__ р.

_____ (підпис)

(Прокопів В.В.)

(прізвище та ініціали)

Схвалено науково-методичною комісією фізико-технічного факультету.

Протокол від “___” _____ 20__ р. № ___

“___” _____ 20__ р.

Голова

_____ (підпис)

(Яцура М.М.)

(прізвище та ініціали)

1. О Рувінський М.А., 2016 рік
2. О ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2016 р.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань <u>10 природничі науки</u> (шифр і назва)	Нормативна (за вибором)	
Модулів – 1	Спеціальність: <u>104 фізика та астрономія</u> <u>105 прикладна фізика та наноматеріали</u> (шифр і назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1-й	____-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 180		1-й	____-й
Тижневих годин для денної форми навчання:3 аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Лекції	
		22 год.	__ год.
		Практичні, семінарські	
		38 год.	__ год.
		Лабораторні	
		__ год.	__ год.
		Самостійна робота	
		120 год.	__ год.
		Індивідуальні завдання: __ год.	
		Вид контролю: екзамен	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – **0,5**

для заочної форми навчання –

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: викладання навчальної дисципліни “Методи квантової теорії систем багатьох частинок” є поглиблення знань з теоретичної фізики на рівні підготовки магістрів спеціальностей «Фізика та астрономія» та «Прикладна фізика та наноматеріали»

Завдання: вивчення дисципліни “Методи квантової теорії систем багатьох частинок” є засвоєння основних фізичних ідей і принципів квантової теорії систем багатьох частинок.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:** основні методи сучасної квантової теорії системи багатьох частинок, їх можливості та межі застосування;

вміти: використовувати найпростіші методи в типових задачах теорії магнетизму;

робити кваліфіковано огляд наукової літератури на семінарах кафедри.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Метод вторинного квантування для систем однакових бозонів і однакових ферміонів.

Тема 2. Статистичний оператор (матриця густини). Кінетичне рівняння для статистичного оператора. Статистичний оператор і термодинамічні функції в рівноважному стані.

Тема 3. Квантова статистика ідеальних газів бозонів і ферміонів (в представленні вторинного квантування).

Тема 4. Статистична теорема Віна-Блоха-Домінісіса.

Тема 5. Виродження станів статистичної рівноваги і квазісередні Боголюбова.

Змістовий модуль 2.

Тема 6. Метод елементарних збуджень (квазічастинок) в теорії конденсованого стану. Квантові рідини. Спектри бозе- і фермі-рідин.

Тема 7. Основи теорії надтекучості Ландау. Другий звук в гелію II. Квантові вихрі. Метод наближеного вторинного квантування і теорія надтекучості слабо неідеального бозе-газу.

Тема 8. Мікроскопічна теорія низькотемпературної надпровідності БКШ і метод канонічних перетворень Боголюбова. Високотемпературна надпровідність.

Тема 9. Діагоналізація квадратичних форм бозе- і фермі-операторів.

Змістовий модуль 3.

Тема 10. Метод двочасових температурних функцій Гріна.

Тема 11. Спектральні представлення для кореляційних функцій та функцій Гріна. Застосування методу функцій Гріна.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Назва												
Тема 1. Метод вторинного квантування для систем однакових бозонів і однакових ферміонів.	16	2	2	-	-	12						
Тема 2. Статистичний оператор (матриця густини). Кінетичне рівняння для статистичного оператора. Статистичний оператор і термодинамічні функції в рівноважному стані.	20	2	6	-	-	12						
Тема 3. Квантова статистика ідеальних газів бозонів і ферміонів (в представленні вторинного квантування).	16	2	2	-	-	12						
Тема 4. Статистична теорема Віна-Блоха-Домінісіса.	14	2	2	-	-	10						
Тема 5. Виродження станів статистичної рівноваги і квазісередні Боголюбова	16	2	4	-	-	10						
Разом за змістовим модулем 1	82	10	16	-	-	56						
Змістовий модуль 2. Назва												

Тема 6. Метод елементарних збуджень (квазічастинок) в теорії конденсованого стану. Квантові рідини. Спектри бозе- і фермі-рідин.	16	2	4	-	-	10						
Тема 7. Основи теорії надтекучості Ландау. Другий звук в гелію II. Квантові вихрі. Метод наближеного вторинного квантування і теорія надтекучості слабо неідеального бозе-газу.	18	2	4	-	-	12						
Тема 8. Мікроскопічна теорія низькотемпературної надпровідності БКШ і метод канонічних перетворень Боголюбова. Високотемпературна надпровідність.	18	2	4	-	-	12						
Тема 9. Діагоналізація квадратичних форм бозе- і фермі-операторів.	14	2	2	-	-	10						
Разом за змістовим модулем 2	66	8	14	-	-	44						
Змістовий модуль 3. Назва												
Тема 10. Метод двочасових температурних функцій Гріна.	16	2	4	-	-	10						
Тема 11. Спектральні представлення для кореляційних	16	2	4	-	-	10						

функцій та функцій Гріна. Застосування методу функцій Гріна.												
Разом за змістовим модулем 3	32	4	8	-	-	20						
Усього годин	180	22	38	-	-	120						

5. Теми практичних і семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Метод вторинного квантування для систем однакових бозонів і однакових ферміонів.	2
2	Статистичний оператор (матриця густини). Кінетичне рівняння для статистичного оператора. Статистичний оператор і термодинамічні функції в рівноважному стані.	2
3	Квантова статистика ідеальних газів бозонів і ферміонів (в представленні вторинного квантування).	2
4	Статистична теорема Віна-Блоха-Домініска.	2
5	Виродження станів статистичної рівноваги і квазісередні Боголюбова.	2
6	Метод елементарних збуджень (квазічастинок) в теорії конденсованого стану. Квантові рідини. Спектри бозе- і фермі-рідин.	2
7	Основи теорії надтекучості Ландау. Другий звук в гелію II. Квантові вихрі. Метод наближеного вторинного квантування і теорія надтекучості слабо неідеального бозе-газу.	2
8	Мікроскопічна теорія низькотемпературної надпровідності БКШ і метод канонічних перетворень Боголюбова. Високотемпературна надпровідність.	2
9	Діагоналізація квадратичних форм бозе- і фермі-операторів	2
10	Метод двочасових температурних функцій Гріна.	2
11	Спектральні представлення для кореляційних функцій та функцій Гріна. Застосування методу функцій Гріна.	2
12	Кінетичне рівняння Больцмана	2
13	Електропровідність	2
14	Визначення часу релаксації	2
15	Кінетичні коефіцієнти	4
16	Теплопровідність	2
17	Термоелектричні ефекти	4

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Метод вторинного квантування для систем однакових бозонів і однакових ферміонів.	12
2	Статистичний оператор (матриця густини). Кінетичне рівняння для статистичного оператора. Статистичний оператор і термодинамічні функції в рівноважному стані.	12
3	Квантова статистика ідеальних газів бозонів і ферміонів (в представленні вторинного квантування).	12
4	Статистична теорема Віна-Блоха-Домінісіса.	10
5	Виродження станів статистичної рівноваги і квазісередні Боголюбова.	10
6	Метод елементарних збуджень (квазічастинок) в теорії конденсованого стану. Квантові рідини. Спектри бозе- і фермі-рідин.	10
7	Основи теорії надтекучості Ландау. Другий звук в гелію II. Квантові вихрі. Метод наближеного вторинного квантування і теорія надтекучості слабо неідеального бозе-газу.	12
8	Мікроскопічна теорія низькотемпературної надпровідності БКШ і метод канонічних перетворень Боголюбова. Високотемпературна надпровідність.	12
9	Діагоналізація квадратичних форм бозе- і фермі-операторів	10
10	Метод двочасових температурних функцій Гріна.	10
11	Спектральні представлення для кореляційних функцій та функцій Гріна. Застосування методу функцій Гріна.	10
	Разом	120

7. Індивідуальні завдання

1. Фонони в рідкому He II (вільна енергія, ентропія і теплоємність).
2. Ротони в рідкому He II (вільна енергія, ентропія і теплоємність).

8. Методи навчання

Лекції, консультації

9. Методи контролю

Екзамен

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота	Сума

Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2				100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

Приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота											Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3					100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

11. Рекомендована література

Базова

1. Н.Б. Брандт, В.А. Кульбачинский. Квазичастицы в физике конденсированного состояния. М., Физматлит, 2007.
2. Л.Д. Ландау, Е.М. Лифшиц. Квантовая механика (нерелятивистская теория). М., Наука, 1974.
3. М.М. Боголюбов. Лекції з квантової статистики. К., Рад. школа. 1949.
4. Н.Н. Боголюбов, Н.Н. Боголюбов (мл.). Введение в квантовую статистическую механику. М., Наука, 1974.
5. Б.Л. Бонч-Бруевич. Метод функций Грина в статистической механике. М., Наука, 1961.
6. А.А. Абрикосов, Л.П. Горьков, Н.Е. Дзялошинский. Методы квантовой теории поля в статистической физике. М., Наука, 1962.

7. С.Б. Тябликов. Методы квантовой теории магнетизма. М., Наука, 1975.
8. Дж. Займан. Принципы теории твердого тела. М.: Мир, 1974
9. Б.М. Аскеров. Электронные явления переноса в полупроводниках. М.: Наука, 1985.

Допоміжна

1. А.С. Давыдов. Высокотемпературная сверхпроводимость. К.. Наук, думка, 1990.
2. Е.М. Лифшиц, Л.П. Питаевский. Статистическая физика. Ч. 2. М., Наука, 1978.
3. Р.Маттук. Фейнмановские диаграммы в проблеме многих тел. М., Мир, 1969.
4. М.А. Рувінський, Б.К. Остафійчук, М.О. Галушак, Д.М. Фреїк, М.М. Яцура. Курс загальної фізики. Квантова фізика атомів, молекул і конденсованих середовищ. Київ-Івано-Франківськ, 1998.
5. І.О. Вакарчук. Вступ до проблеми багатьох тіл. Львів, ЛНУ, 1999.

12. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека.
2. Інтернет.
3. ....

Примітки:

1. Робоча програма навчальної дисципліни є нормативним документом вищого навчального закладу і містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та їх обсяг, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролю.
2. Розробляється лектором. Робоча програма навчальної дисципліни розглядається на засіданні кафедри, у методичній комісії факультету, інституту, підписується завідувачем кафедри, головою методичної комісії і затверджується проректором з науково-педагогічної роботи.